

**Ethica Amoris, Sive Theologia Sanctorum, Magni
Præsertim Augustini, Et Thomæ Aquinatis**

Circa Universam Amoris & Morum Doctrinam, Adversus Novitias Opiniones
Strenuè propugnata, Et In Materiis Principaliter Hodie Controversis
Fundamentaliter discussa

De Generalibus Principiis Amoris Et Morum - Prolegomena septem,
Librosque undecim complectens

Henricus, de Sancto Ignatio

Leodii, 1709

Caput LXIII. Decima ratio: quia vel rationabiliter non afferitur, esse agenti
licitum, in agendo, sequi opinionem minùs probabilem de licito; vel
rationabiliter asseritur, esse Judici licitum, in ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73187](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73187)

tè pensatis, deprehensa est levis ac temeraria; vel 3°. prudenter judicata fuit in praxi non procedere, ob principium moraliter certifi- cans in contrarium, omnemque proinde rationabilem formidinem removens in praxi. Sed istud postremum non verificatur in præ- senti, uti constat ex dictis cap. 58. Non ver- ificatur etiam secundum: cum cogitatio, seu opinio de illicito, omnibus ritè pensatis, sup- ponatur visa probabilior, seu gravioribus & melioribus rationibus suffulta, quam opinio contraria. Non verificatur denique primum: quia cui probabilior occurrit opinio de malo, seu illicito, occurrit plusquam simplex cogi- tatio vel dubitatio de malo. Ergo manifestum est quòd nullà ratione talis excusari queat per invincibilem mali ignorantiam.

733 2°. qui facit malum, probabilior habens mali notitiam, solumque non habens noti- tiam illius evidentem & certam, se excusa- re nequit per invincibilem mali ignorantiam. At ille qui facit aliquid, quod sibi videtur probabilius malum, probabilior habet mali noti- tiam, solumque non habet certam illius noti- tiam. Cujus solius defectus, dici nequit igno- rantia invincibilis, etiam si per adhibitam di- ligentiam certa mali notitia nequiverit compa- rari. Certissimum quippe est quòd invincibilis ignorantia veritatis, plus importet quam invincibilem defectum certæ notitiæ illius. Cum invincibilis plurimarum veritatum incertitudo, post adhibitam debitam diligentiam, reperi- tur in multis, in quibus non reperitur invin- cibilis earum ignorantia, v. g. in iis qui sequun- tur opinionem tenuissimè probabilem de licito, manentem tamen intra terminos probabilitatis (cum certum sit contrariam opinionem tam- diu certam esse non posse, quamdiu ipsa manet probabilis) quos profectò non excusat invin- cibilis ignorantia mali, prout Ecclesia de- claravit. Sed & quicumque longè probabilius cognoscunt se consensisse tentationi, licet post adhibitam debitam diligentiam id certò cognos- cere nequeant, invincibiliter se consensisse non ignorant. Quisquis etiam probabilius cognoscit vinum, quod bibit, infectum esse veneno, licet certam de eo cognitionem post debitam diligentiam comparare nequeat, invincibilem de eo ignorantiam habere non censetur. Et sic de mille aliis. Et ratio à priori est, quia sicut aliud est cognitio, aliud certitudo; nec in quocumque reperitur unum, reperitur & alterum; sic aliud est ignorantia, quæ est de- fectus cognitionis: aliud incertitudo, quæ est defectus certitudinis. Et sicut aliud est igno- rantia, aliud incertitudo; nec in quocum- que reperitur ista, reperitur illa; sic aliud est invincibilis ignorantia, aliud invincibilis in- certitudo: nec in quocumque post debitam diligentiam reperitur invincibilis incertitudo, reperitur invincibilis ignorantia. Profus ergo infundatè & temerariè invincibilis ignorantia mali arguitur ex invincibili incertitudine mali, quam adhibitâ quis diligentiam non potuerit su-

perare. Alioquin specie ignorantia invincibilis innumera excusarentur peccata: cum innume- rables accedant casus peccatorum, in quibus certam veritatem assequi non possumus.

3°. non ignorat invincibiliter falsitatem, 734 qui eam certò cognoscere non valens, eam non fugit quantum scit & valet, sed eligit quod sibi videtur probabilius falsum. Similiter ergo non ignorat invincibiliter malum, qui il- lud certò cognoscere non valens, illud non fugit quantum scit & valet; sed etiam quod sibi videtur probabilius malum.

4°. non ignorat invincibiliter suæ infide- litatis errorem, qui veram religionem, 735 agni- tam probabilior, non credit, ductus opi- nione minus probabili, tamen nondum asse- qui possit notitiam certam de credibilitate nos- træ religionis. Aliàs vera esset propositio quarta per Innocentium XI. damnata: *Ab infidelitate excusatur infidelis non credens, ductus opinione minus probabili.* Similiter Judex fori ex- terni non ignorat invincibiliter jus Titii, quando contra illud sibi visum probabiliter sententiam fert pro Cajo, cujus jus sibi videtur minus probabile, etiam si post adhibitam debitam di- ligentiam, juris Titii certam assequi non value- rit notitiam. Aliàs non peccaret contra jus Ti- tii; judicando tunc pro Cajo secundum opi- nionem visam sibi minus probabilem. Quod etiam Innocentius XI. damnavit. Dubius quo- que de mortali commisso, dum certam de eo notitiam adhibitâ diligentiam non potest adipsi- ci, non censetur illud invincibiliter ignorare. Aliàs mortalia dubia non magis confitenda forent, quam invincibiliter ignorata. Deni- que agens cum conscientia dubia de pecca- to, dum certam de eo notitiam consequi non potest, non censetur agere cum invincibili igno- rantia peccati. Aliàs à peccato excusaretur. A quo tamen nullus ipsum excusat, nec excu- sare potest. Innumeris ergo exemplis certissimè ostenditur invincibilem incertitudinem non in- ferre ignorantiam invincibilem, per eamque non excusari eum, qui facit aliquid, quod pec- catum esse probabiliter vel probabilius cognos- cit, licet certò, post debitam diligentiam, cog- noscere non possit. Quòdque non magis excusa- bilis sit per defectum sufficientis promulgationis legis, vel per possessionem suæ libertatis, fusè demonstratum est, agendo de conscientia dubia.

CAPUT LXIII.

Decima ratio: quia vel rationabiliter non asse- ritur, esse agenti licitum (in agendo) sequi opinionem minus probabilem de licito; contra agnitam probabilior, vel ratio- nabiliter asseritur, esse Judicis licitum (in judicando) sequi opinionem minus probabi- lem de iusto; contra agnitam probabilior, de injusto (cum eadem vel similis sit utrius- que ratio) sed istud rationabiliter non asse- ritur. Ergo nec illud.

Subsumptum constat ex declaratione Eccle- 736-
siaz, quæ per Innocentium XI. damnavit

hanc propositionem secundam inter 65. *Probabiliter existimo, posse Judicem judicare juxta opinionem, etiam minus probabilem.* Ante quam declarationem plerique ex ipsismet Probabilistis, ut Layman, Franciscus Bardi, & Tércillus propositionem hanc improbabilem censuerunt. Et meritò: Judicem quippe judicare debere in favorem illius partis, cujus meliorem, probabilioremque causam cognoscit, nec pro ea rationabiliter judicare posse, pro qua stare videt minorem probabilitatem (sive probabilitas circa factum, sive circa jus versetur) indubitata sententia est, licet ei quoad jus contradicant Castro-Palao to. 1. disput. 2. p. 11. n. 7. Martinus Deltio in disquisitione. Magic. l. 5. q. 1. §. *quotiescumque.* Gaspar Hurtado, Salas & plures alii Casuista. Quorum sententiam probabilem immeritò censet Sanchez in Summa to. ... l. 1. c. 10. n. 46. Quòd enim Judex pro eo judicare non possit, cujus jus minus probabile esse cognoscit, certis probatur argumentis.

737 Primò quia, uti sapienter observat Lumbierus noster observat. 4. ad secundam propositionem ab Innocentio XI. damnatam: in Judicibus & Tribunalibus justitiæ, residere debet (velut in throno suo) æquitas & justitia, suum cuique jus statuens. Justitia verò & æquitas non permittit, ut è duobus litigantibus, ille quem Judex, inspectis legibus, juribus & processu, videt potiori jure gaudere, à præfensione suâ cadat, & vincat ille, cui jura, leges, & processus minus favent. Cùm enim sit manifestum, è duobus litigantibus de aliqua re, cujus dominium in solidum penes duos esse non potest, unum habere verum jus, alterum non nisi apparens, debet Judex diligenter inquirere apud quem sit verum jus, absque omni passione, personarum acceptione, & affectu inordinato, diligentissimè expendendo rationes & fundamenta utriusque partis, ut illi rem tribuat, ad quem spectat. Ad id namque significandum pingitur justitia veletatis oculis, cum bilance in manu, ad significandum (inquam) quòd Judex (qui est animata quadam justitia, ut Philosophus dicit 5. Ethic.) nullo modo personas respicere debet, nec ullo affectu in alterum ex litigantibus inclinari, ut ob amicitiam, consanguinitatem, vel aliam personarum qualitatem, dimoveatur ad favendum uni potius quàm alteri, sed sententiam ferre pro parte, cujus jus, omnibus inspectis, ipsi videtur potius, seu validioribus fundamentis vallatum. Ad hoc quippe Judex est constitutus, ut, sine personarum acceptione, judicet secundum merita causæ, ita ut ne pauperis quidem misereri possit, dum causa ipsius deterior est, uti dicitur Exodi 23. *Pauperis non misereberis in judicio.* Isidorus etiam l. 1. de summo bono c. 51. dicit: *Non persona in judicio consideranda, sed causa.* Et Ambrosius in Plal. 118. *Bonus Judex nihil ex arbitrio suo facit, sed juxta leges & jura pronuntiat. Nihil indulget propria voluntati; sed*

sicut se habet negotii natura decernit. Examinaus causa merita, non mutat. At verò secundum merita causæ non judicat, dum victoriam adjudicat causæ, cujus merita vincuntur à meritis causæ adversæ.

Secundò Judex est Dei minister, & vices gerens in terris. Debet ergo sententia ipsius, quantum in ipso est, prodire de vultu Dei, qui est veritas, sicut scriptum est, *de vultu tuo judicium meum prodeat.* Per consequens sententiam ferre debet secundum veritatem sibi propositam, quantum scit & valet. Idèd namque Exodi 18. scriptum est: *Provide de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint avaritiam, ut judicent populum.* Deuter. 17. *Quaresque ab eis qui invidiant tibi iudicii veritatem.* Quod idèd Deus exigit, ut intelligatur quòd judicare debent Judices veritatem secundum ea que fuerint sibi proposita, ait S. Thomas 2. 2. q. 67. a. 2. ad 1. Sententiam verò non fert secundum veritatem sibi propositam, quantum scit & valet, dum sententiam fert secundum opinionem visam sibi propiorum falsitatis, contra eam quam cognoscit propiorum veritati.

Tertiò officium Judicis postulat, ut Judex pronuntiet secundum quod sibi videtur secundum allegata & probata, in causa proposita. Sic enim lumen naturæ dicitur. Et idèd litigantes ad ipsum, tamquam ad animatam justitiam confugiunt. Idèd etiam L. *qualem ff. de testib. dicitur: Confirmabitur Judex motum animi sui ex argumentis & test. monis. qua & respia aptiora, & vero proximiora esse conspexerit, sive quibus potius lux veritatis assillit.* Quæ omnia sunt ipsamet luminis naturæ dictamina, sicut & regula juris in 6. *Inspiciendum in obscuris, quod est verisimilius.* Et quia nulla erit justitia, nisi istud naturæ dictamen servetur, id Judices jurare jubentur. L. *rem novam, & authent. hodie* Cod. de judiciis: *jurabant se facturos, quod eis visum fuerit justius & melius.* Atqui Judex non pronuntiat secundum quod sibi videtur, sed contra quod sibi videtur, dum pronuntiat pro eo, cujus causa sibi videtur deterior, contra eum, cujus causa sibi videtur melior; nec animi sui motum firmat ex argumentis quæ vero proximiora conspexerit, & quibus potius, ut sibi videtur, lux veritatis assillit, neque ex eo quod verisimilius esse cognoscit.

Quartò, in quæstionibus facti Judex sententiam ferre non potest pro parte habente pro se opinionem minus probabilem: ergo nec in quæstionibus juris. Antecedens omnes supponunt tamquam certum, ait P. Joannes de Cardenas to. 1. disput. 6. n. 85. Consequentia probatur, quia sicut pluralitas vel major dignitas testium, & majora indicia verisimiliorem faciunt existentiam facti; sic pluralitas vel major autoritas Doctorum, validioraque momenta rationum verisimiliorem faciunt existentiam juris, nullaque disparitas afferri potest.

Quintò, ex opposita sententia varia sequentur

rentur absurda. Primum est quod Judices non tam ministri essent justitiæ (quæ nihil pro arbitrio facit, nec ab uno ad alterum variabilis est, sed ad unum inflexibiliter alligatur) quam arbitri causarum litigiosarum, & arbitri tales, ut in causis utrimque probabilibus possent, cui vellent, rem tribuere, arbitriumque variare, modò uni adjudicando, modò alteri. Quod fatetur quidem Diana. Sed si ita est in causis utrimque probabilibus; ita est in omnibus ferè causis litigiosis. Utpote in quibus utraque pars ferè semper habet probabilitatem aliquam, fundatam in diversis Authorum opinionibus, & plausibilibus rationibus, quas utriusque partis Advocati pro suo quisque cliente allegare solent. Enimverò causæ improbabili patrocinari non possunt, nec impunè permittentur. Possent ergo Judices in ferenda sententia sequi quamcumque opinionem probabilem, & modò unam, modò alteram ex adverso stantem, & ubi semel ipsis constaret, dari Authores graves pro utraque parte, possent, nihil ampliùs inquirendo, rem, cui mallent, adjudicare & assignare, perinde ac si domini forent rei alienæ, de eaque disponere possent.

742 Et hinc secundum & tertium se prodit absurdum: quia hoc semel dato, frustrà quærentur à litigantibus peritiores eloquentioresque Advocati. Nec Principes tenerentur, ad justitiæ administrationem, eligere viros sapientiores, legumque peritiores. Cessaret enim finis quærendi peritiores Advocatos, qui eo præcisè sine desiderantur, ut clientum causam verisimiliorem reddant, sicque Judicem moveant ad sententiam pro se ferendam. Qui finis cessaret, si ad ferendam sententiam justam, sufficeret causam clientis reddere Judici, seu magis, seu minùs verisimilem. Quo supposito, nec ipsi Judices tenerentur ad causam utriusque partis diligentissimè examinandam, ad finem videndi ad quem res pertinet secundum veritatem; sed sufficeret videre, ad quem pertinet secundum probabilitatem. Sufficeret proinde scire, an pro utraque parte staret probabilis opinio. Quod quilibet mediocriter in jure peritus facile scire possit, dummodò capax discernere inter probabile & non probabile. Quod centrè Judicibus facillimum est discernere, cum ab Advocatis causæ instruantur, earumque fundamenta & merita ob oculos Judicum proponantur, quibus visis & auditis, quilibet Judex, saltem in evolvendis titulis & indicibus librorum mediocriter versatus, facile deprehendit graves esse Authores pro utraque parte. Dicere autem quod Principes non teneantur, ad justitiæ administrationem, sapientiores eligere, est contra Scripturam. Deuter.

1. *Date ex vobis viros sapientes, & gnaros, & quorum conversatio sit probata, & dixi eis, quod iustum est iudicare . . . nulla erit distantia personarum . . . nec accipietis cuiusque personam. Quia Dei iudicium est. Pl. 2. Erudimini qui iudicatis terram. Eccl. 10. Judex sapiens iudicabit terram.* Est etiam contra naturæ lumen,

Tom. 1.

rectamque rationem; quæ contrarium ideò dicitur, quia ista est natura iudiciorum, ut Judices debeant jura partium inter se conferre, & momenta hinc inde allegata librare, ut sententiam proferant pro ea parte, cujus causam iuribus & momentis rationum prævalere perspexerint. Ad quod ipsos teneri communis est sensus omnium Regnorum; Provinciarum, Rerumpublicarum, Nationum, immò & hominum, qui naturæ luminè in hoc sensu omnes conspirant, quòd Judici non liceat secundum opinionem visam sibi mentis probabilem judicare. Omnium quippe hominum interest, ut Judex rem adjudicare debeat parti afferenti urgentiora fundamenta, ad probandum quòd res sit sua. Ad quod utique in Judice plusquam mediocriter requiritur sapientia, legumque peritia. Sapientiam proinde à Deo petit Salomon, dicens 2. Paralipom. 1. *Damibi sapientiam & intelligentiam, ut ingrediar & egrediar coram populo tuo: quis enim potest hunc populum tuum dignè . . . iudicare?*

743 Quartum absurdum est, quòd ad vincendam litem probabilem, satis esset Judicem habere propitium. Unde cum pecunia & amici mirabilem habeant vim ad propitiandum sibi Judicem, in causis ferè omnibus, utpote hinc inde probabilibus, cum Judex (in sententia Adversariorum) propitiari possit, cui vellent, sententia illa vim aperit ad propitiandum sibi Judicem pecuniis vel amicis; & ad faciendum de foro iudicationis, forum nandationis, efficiendumque, ut iudicia non tam serviant ad cognoscendam veritatem, quàm ad emungendas crumenas, sive ad propitiandam sibi per munera Judicem. Siquidem modus iste foret probabiliter ex natura rei licitus, si probabile foret, ex natura rei, fas esse Judici, ferre sententiam, secundum quamcumque probabilitatem, quæ, ut non semel dixi, in causis litigiosis vix unquam deest pro utraque parte. Eo itaque dato, cessaret ratio, propter quam Deuterom. 6. *Judicibus vetitum est munera accipere: Non accipies personam, nec munera: quia munera excacant oculos sapientium.* Cum enim ad sententiam tutà conscientia pro amico, vel divite, ferendam, supposità utrimque probabilitate, non jam ampliùs necessaria sit discussio iudicii, sed solum inflexio voluntatis, periculum non erit ne munera Judicem excacent, seu pervertant iudicium ipsius, sed solum ne inflectant voluntatem. Licet verò in sententia illa Judicis voluntas inflectitur utramlibet in partem, dummodò probabilem. Probatà ergo semel probabilitate, periculum non erit pervertendi iudicium ipsius per munera. Igitur licitum erit ea ad inflectendam Judicis voluntatem dare & accipere. Sicque facile fiet, ut, supposità utrimque probabilitate, omnia secundum humanum affectum à Judice fiant, promptumque erit secundum opinionem minùs probabilem, pro divite potiùs iudicare, sub spe muneris, quàm pro paupere, opinionem pro-

Q9999

se probabiliorē habente. Quia Judex sperare poterit, divitem, cui rem secundū opinionem minū probabilē adjudicaverit, suam potiū gratitudinem per munera ostensurum, quā pauperem, probabiliorē pro se habentem opinionem. Quia dives gratiam se accepisse censebit, pauper non nisi justitiam.

744 Quintum absurdum est, quōd si liceat secundū opinionem minū probabilē judicare, nullum vel ferē nullum erit periculum in judicandi munere (contra illud Sap. 6. *judicium durissimum his qui præsunt fiet, & Eccl. 7. noli querere fieri Judex.*) Neque enim periculum est, ne Judex contra jus manifestum judicet: quia ab eo satis avertitur evidenti apprehensione, ne indignus ab omnibus habeatur, & à Principe puniatur. Ubi autem jus neutrius partis est manifestum, sed utrimque obscurum, ferē semper dantur utrimque probabiles opiniones, quo supposito per te potest, tutā conscientia, rem cui maluerit adjudicare. Nullum ergo vel ferē nullum erit periculum in officio Judicis.

745 Sextum absurdum est, quōd suppositā utrimque probabilitate, melius esset, loco judiciorum, sortes instituere. Tum quia sic innumerā vitarentur expensæ. Tum quia fors æqualem spem faceret utrique parti; non sic Judex, si utramlibet partem probabilē pro arbitrio sequi posset. Eo namque dato, periculum esset, ne propitiū foret amicis & potentibus, potiū quā miseris & pauperibus. Quod periculum non esset, si lites omnes, utrimque probabiles, terminarentur per sortes.

746 Ob ista argumenta, & maximē ob Ecclesiæ declarationem, certum jam omnibus esse debet, improbableē esse, quōd Judex judicare possit secundū opinionem, omnibus inspectis, visam sibi minū probabilē. Unde sic argumentor: probabile non est, quōd Judex prudenter judicare possit, secundū opinionem minū probabilē de justo, contra agnitam probabiliorē. Ergo probabile non est, quōd agens prudenter agere possit, secundū opinionem minū probabilē de licito, contra agnitam probabiliorē. Si enim agens secundū eam prudenter agere posset, posset & Judex secundū eam prudenter judicare. Et si Judex sic prudenter judicare nequeat, insequenter philosophantur Probabilistæ, dum affirmant de agente, quod negant de Judice; dum (inquam) affirmant agentem prudenter in agendo sequi posse minorem probabilitatem; negant verō Judicem eam prudenter in judicando sequi posse. Si enim prudenter agat, qui agit secundū opinionem probabilē de honestate suæ actionis, etiā si opinio de ipsius inhonestate sibi appareat probabilior; quidni prudenter Judex pro Titio judicat, secundū opinionem probabilē de justitia causæ ipsius, etiā si opinio de ipsius injustitia sibi appareat probabilior? Non peccant certē Judices in causis dijudicandis, si prudenter judicent: cum prudentia ea animi virtus sit, à qua

scientia juris, præcipuō quodam honore *inprudencia* dicitur. Si verō prudens sit qui rectam sequitur rationem, & rectam rationem sequitur, quisquis probabilē sequitur opinionem, etiā contra agnitam in contrarium probabiliorē; quidni rectam rationem sequitur Judex, quidni proinde prudens est, dum probabilē sequitur opinionem, tametsi contra agnitam in contrarium probabiliorē? Quid est quōd Judicem Probabilistæ excipiunt à solemnibus istis suis pronuntiatis: *Quisquis probabilē sequitur opinionem* (etiam stante in contrarium æquē, vel magis probabili, cognitā ut tali) *sequitur rationem rectam; atque adeo prudens est. Usus opinionis, etiam minū probabilis, dum constat esse probabilem, licitus est, & prudens, &c.* Nimirum vulgi voces timent (inquit Gradius cap. 21.) Timent hominum judicia. Timent sensum communem manifestē hic contrariantem. Timent invidiam ex innumeris incommodis, & absurdis inde confectariis. Timent denique maledicta populi. Idē ergo rectē hac in parte loquuntur. Idē rationabiliter sentiunt.

Sed cum hoc pacto sua illa generalia pronuntiata, communi hominum, immō & Ecclesiæ sensu, falsa, irrationabilia, & fallacia experiantur in Judice, cur vera, rationabilia & solida judicant in agente? Dignum profectō & justum est, ut Probabilistæ auri argenticque probitatem explorantes imitentur, qui universam massam, cujus bonitatem explorant, igni admovere non solent, sed in exigua illius parte experimentum capientes, de reliqua massa idē judicant. Cum igitur pronuntiata illa fallacia & improbabilia reperiantur in Judice, fallacia & improbabilia censei debent in agente. Cum una eademque sit utrimque probabilitatis & fallaciæ causa. Idēque Terillus, qui q. 24. n. 38. (etiam ante Ecclesiæ declarationem) non obstantibus triginta Doctoribus à Diana allegatis, probabile non censuit, *Judici in judicando licere sequi opinionem minū probabilē, ab ipso pro tali evidenter cognitam, aut absolutē creditam ut talem*, insequentissimē philosophatus est, dum nihilominus probabile censuit, immō certum, agentis, in agendo, licere sequi opinionem minū probabilē, ab ipso, pro tali evidenter cognitam, aut absolutē creditam ut talem.

Primō namque, si in Judice, ut justē ⁷⁴⁸ dicet, residere debet æquitas & justitia; in agente, ut honestē agat, residere debet honestas. Et si justitia desit judicio factō secundū opinionem minū probabilē de justo, contra agnitam probabiliorē de injusto; similiter honestas desit actioni, factæ secundū opinionem minū probabilē de honesto, contra agnitam probabiliorē de inhonesto.

Secundō, si Judex non ferat sententiam ⁷⁴⁹ secundū merita causæ, dum sententiam fert secundū opinionem visam sibi minū probabilē; similiter agens non format conscientiam suam secundū merita causæ, id est se-

cundum pondus & momentum rationis & auctoritatis, dum eam format secundum opinionem visam sibi minus probabilem.

750 Tertio, si Judex sententiam ferre debet secundum veritatem, quantum scit & valet; similiter agens conscientiam suam formare debet secundum veritatem, quantum scit & valet, secundum illud: *Ante omnia verbum verax precedat te. Servite Domino in veritate*, &c. Et si Judex non fert sententiam secundum veritatem, quantum scit & valet, dum eam fert secundum opinionem visam sibi verisimilius falsam, quam veram; similiter agens non format conscientiam suam secundum veritatem, &c.

751 Quarto, si officium Judicis postulat, ut Judex pronuntiet secundum quod sibi videtur justum; similiter officium honesti viri, bonique Christiani, postulat ut agens agat secundum quod sibi videtur honestum. Et si Judex non pronuntiat secundum quod sibi videtur justum, id est secundum dictamen justitiae, dum pronuntiat secundum quod sibi videtur verisimilius injustum; similiter agens non agit secundum quod sibi videtur honestum, id est secundum dictamen honestatis, dum agit secundum quod sibi videtur verisimilius injustum.

752 Quinto, si Judex tam judicare debet secundum opinionem probabiliorum in quaestionibus juris quam facti; agens agere debet secundum opinionem probabiliorum, tam in quaestionibus juris, quam facti.

753 Sexto, si ex eo quod Judices, in litibus & quaestionibus juris, pro libitu judicare possent secundum opinionem quamcumque probabilem, sive magis, sive minus, sive aequalem, consecrarium foret quod in omnibus ferre ejusmodi litibus, non tam ministri essent justitiae, quam causarum arbitri tales, ut in ejusmodi causis utrimque probabilibus, possent, cui vellent, causam adjudicare; similiter ex eo quod in controversiis juris, sive de lege & obligatione, agens pro libitu, agere possent secundum opinionem quamcumque probabilem, sive magis, sive minus, sive aequalem, consecrarium esset quod in omnibus ferre controversiis casibus juris, agens non tam minister esset legis, quam arbiter inter legem & libertatem, ut, cui mallet, causam adjudicaret, ut constat ex dictis Prolegom. I. cap. 8. & supra cap. ....

754 Sexto, si ex eo quod in arbitrio Judicis esset, in omnibus causis utrimque probabilibus, causam, cui mallet, adjudicare, multa inconvenientia sequerentur, v. g. quod necesse non foret viros doctissimos constituere causarum Judices, sed ad id idonei forent mediocriter docti, dummodo capaces distinguere inter probabile & non probabile. Similiter ex eo quod in arbitrio agentis foret, in omnibus controversiis, utrimque probabilibus, pro libitu conscientiam formare, multa inconvenientia sequerentur (ut ibidem ostensum est, & po-

Tom. I.

stea amplius ostenderetur) v. g. quod necesse non foret Doctores & Scriptores casuum doctissimos esse, sed ad resolvendos casus, librosque de iis conscribendos, sufficerent mediocriter docti, dummodo capaces distinguere inter probabile & improbabile. Quo nihil facilius, si, in materia incerta & controversa, id omne probabile est, quod aliqui tradunt docti Casuista.

Et sicut in dicto casu litigantibus sufficeret Judicem habere propitium; sic agentibus sufficeret, aliquem doctum Casuistam habere propitium.

Sicut etiam in eodem casu officium Judicis non foret periculosum; sic etiam officium Scriptoris & Resolutoris casuum non foret periculosum. Cujus oppositum agnovit S. Thomas, dum in proemio Opusculi de usutis Sapientiam invocavit, ne ipsum errare permitteret in periculum animae suae, & in laqueum aliorum. Dum etiam quodlib. 9. q. 7. a. 15. *Omnis (inquit) quaestio, in qua de peccato mortali quaeritur, nisi expresse veritas habeatur, periculosè determinatur. Praecipue autem periculosum est, ubi veritas ambigua est. Et inveniuntur in ea Theologi Theologis, Jurista Juristis contraria sentire.* Ecce in casu, etiam utrimque probabili, periculum magnum agnoscit Theologorum Princeps. In isto verò casu periculum nullum esset, quia, sive hanc, sive istam ex duabus contrariis opinionibus pro libitu sequendo, agens & docens in conscientia tutus esset.

Denique, sicut supposita utrimque probabilitate, melius esset, loco judiciorum, recurrere ad sortes, eò quod periculum non esset ne fors uni parti potius faveret, quam alteri. Sic, supposita utrimque probabilitate, melius esset loco consultationis doctorum Probabilistarum viventium, recurrere ad sortes; eò quod periculum non esset, ne fors uni parti contradictionis potius faveret, quam alteri; sive potius parti falsissimiori, quam verisimiliori; potius libertati, quam legi. Quod periculum esset in illa consultatione. Quia Probabilista juxta principia sua, potius favent libertati, quam legi; potius parti minus probabili, adeoque falsissimiori, quam verisimiliori.

Ecce rationes omnes militantes pro Judice, proportionaliter militant pro agente. Rationes etiam, quibus Probabilista probare solent vim minoris probabilitatis, majorem non habent efficaciam, ad probandum quod agenti liceat agere secundum quod sibi videtur minus probabiliter licitum, quam ad probandum, quod Judici liceat judicare, secundum quod sibi videtur minus probabiliter justum. Immo ex hoc quod istud iudicium Judicis sit imprudens & injustum, sensibilibus ostenditur, falsum esse 1.º quod quicumque judicat secundum opinionem minus probabilem justè & prudenter judicet. 2.º quod usus opinionis cujuscumque verè probabilis prudens sit. 3.º quod quicumque probabilem sequitur

opinionem; rectam sequitur rationem. 4°. quod nihil censei debeat illicitum & injustum, nisi quod est certò tale. Et idem est de ceteris hujusmodi effatis Probabilitarum, in favorem liciti usus opinionum quarumcumque probabilium.

759 Nec minùs idipsum ostenditur de defectu sufficientis promulgationis, quem pariter allegare solent. Si enim lex, v. g. de abstinendo ab operibus servilibus die festo, non censeatur sufficienter promulgata, in ordine ad inducendam obligationem abstinendi die festo, v. g. à radendis barbis, dum occurrit opinio, etiam minùs probabilis, quod rasura ista opus non sit servile: similiter lex de tribuendo cuique jus suum, non erit sufficienter promulgata, in ordine ad inducendam obligationem, adjudicandi Titio domum, quam validioribus argumentis probat esse suam, dum occurrit opinio, etiam minùs probabilis, quod domus illa non sit Titii, sed Caii, contra ipsum litigantis.

760 Quaecumque ergo Probabilistae allegant ad probandum licitum agenti usum opinionis minùs probabilis de licito, nihil probant, quia minium probant, licitum utique Judicii usum opinionis minùs probabilis de justo. Cum igitur, non obstantibus allegatis illis, probabile non sit, fas esse Judici, judicare secundum opinionem minùs probabilem de justo, agnitam ut talem; iidem non obstantibus, probabile non est, fas esse agenti, agere secundum opinionem minùs probabilem de licito, agnitam ut talem. Quemadmodum enim ex declaratione Ecclesiae jam expressè scimus, allegationes illas fallaces, sophisticas, illusoriasque esse in Judici; sic implicite scimus, five ex consequenti inferimus, pariter fallaces, sophisticas, illusoriasque esse in agente. Ut enim dicitur L. non possum ff. de legib. certum est fieri non posse, ut omnes articuli sigillatim legibus, aut Senatùs consultis comprehendantur: sed cum in aliqua causa, sententia eorum manifesta est, eum qui jurisdictioni praest, ad similia procedere, atque ita jus dicere debere.

761 Resumo itaque argumentum, illudque breviori formà sic propono, & corroboro. Judex fori externi nec licite, nec rationabiliter, nec prudenter judicat secundum opinionem visam sibi minùs probabilem, contra agnitam probabiliorum, ex adverso stantem. Ergo nec Judex fori interni, five ille Confessarius sit, five quisquis alius, à se agenda vel omittenda, judicans in tribunali conscientiae suae. Quandoquidem omnis ratio, quae probat, Judicem fori externi judicare debere secundum verisimiliora, seu vero proximiora, quantum scit & valet; idem probat de Judice fori interni.

762 Maxime attento quod externi Judices ad id non tenentur solo jure humano positivo, sed divino & naturali (ut allatae probant rationes) quod in omnibus judiciis externis & internis, in omni tribuni, etiam poenitentiae & conscientiae procedit. In omnibus namque ju-

dicis & tribunali bus eadem rationes proportionaliter procedunt, ut vidimus.

Attento etiam, quod nihil tam simile judicium, quam sacramentalis Judices, quibus suum forum, suum tribunal, sua provincia, sua jurisdictio est: quique non modò Judicium similes (uti pariter sunt conscientiarum suarum, seu à se agendorum, omittendorumque Judices) sed & verè Judices sunt; ad quorum cognitionem omne causarum & hominum genus spectat. Non est igitur cur ad ipsos non pertineat lex probabiliora sequendi.

Nam quod contrariae sententiae Patroni aiunt, legem de probabilioribus sectandis solum procedere, dum agitur de damno proximi; secus dum solum agitur de licitis & illicitis, deque virtutibus & vitiis; prorsus rejiciendum est, velut absurdum & irrationabile.

1°. quia absurdum & irrationabile est asserere, quod à Judice fori externi probabiliora sectanda sunt, ne tertius paucis nummis pauperior à tribunali discedat; à Judice verò sacramentali, & à Judice conscientiae suae, probabiliora sectanda non sunt, ne ipse vel poenitens suus praecipitatum probabilium virtutum thesaurio pauperior evadat. Tum quia hoc est exigere strictiorem regulam ac mensuram, certitudinique proximiorum, pro rebus incomparabiliter minoris, quam pro rebus incomparabiliter majoris aestimationis; perinde ac si quis mensuram exactiorem certioreque requireret ad mensurandum ferrum vel plumbum, quam aurum. Tum quia hoc est imitari eos, de quibus Chrysothomus homil. 13. in cap. 7. epist. 2. ad Corinth. *Quomodo (inquit) non absurdum est, propter pecunias aliis non credere, sed ipsa numerare & supputare, pro rebus autem amplioribus, aliorum sententiam, propria supputatione minùs probabilem, sequi simpliciter?*

2°. absurdum est, rectaeque rationi dissonum, strictiorem obligationem asserere ad prospiciendum lucris & commodis temporalibus alterius hominis, quam ad procurandum Dei honorem, propulsandasque Creatoris injurias & offensas, per adimpletionem mandatorum ipsius.

3°. absurdum est, rectaeque rationi dissonum, majorem probabilitatem exigere in judicio fori externi, ubi de solis temporalibus agitur, quam in judicio fori interni, ubi agitur de animae salute, deque aeternitate. Quasi minori sollicitudine & probabilitate cavenda sint damna spiritualia, & aeterna, quam temporalia, filiique hujus saeculi prudentiores & cautiore filii lucis esse debeant in generatione sua. Quod profectò Salvator improbat.

4°. absurdum est, & contra rationem, majorem probabilitatem requirere ad servandum jura hominis, quam ad servandum jura Dei, adstringereque Judicem externum ad sequendam in judicando majorem probabilitatem, ne homo laedatur in jure suo; non adstringere verò Judicem internum ad sequen-

dam in agendo majorem probabilitatem, ne Deus lædatur in lege sua. Quasi verò homini Deus vilior esse possit quàm homo, vel jus Dei, quàm jus hominis. Quasi recta ratio, quæ non permittit minorem probabilitatem sequi cum probabili periculo lædendi jus hominis, permittat eam sequi cum probabili periculo lædendi jus Dei. Quasi denique recta ratio permittat minùs exactè querere & sequi veritatem in iis quæ Deo, quàm in iis quæ homini debentur. Quo nihil magis alienum à Scripturis, à Patribus, à ratione.

769 5°. absurdum, injustum, & irrationabile est, in causis utrimque probabilibus, quæ, in foro conscientiæ, vertuntur inter Deum & libertatem, victoriam adjudicare libertati contra Deum, dum causa libertatis minùs probabilis esse dignoscitur quàm causa Dei: in causis verò utrimque probabilibus, quæ, in foro externo, vertuntur inter hominem & hominem, prorsus ex adverso philosophari, non permittendo victoriam adjudicari, nisi homini cujus causa dignoscitur esse probabilior. Cur enim causa Dei adversus libertatem minùs victrix esse debet, dum pro se majorem habet probabilitatem, quàm causa hominis adversus hominem. Quomodò non contra rationem est, quòd causa libertatis, majorem pro se habens apparentiam falsitatis, quàm veritatis, vincat causam Dei habentem pro se majorem apparentiam veritatis? Quomodò non contra rationem est, quòd major apparentia falsitatis, vincat majorem apparentiam veritatis, causaque debilior & deterior vincat fortiorem melioremque? Quomodò non contra rationem est sincerè non judicare secundum agnitam veritatem in causa Dei; cum contra rationem sit, sincerè non judicare secundum veritatem in causa hominis? Atqui sincerè non judicat secundum veritatem in causa Dei, qui ultrò negligit causam Dei, quam cognoscit verisimiliorem, ut faveat libertati, cujus causam falsitati proximior cognoscit, quàm veritati.

770 6°. absurdum & contra rationem est asserere quòd justitia & charitas erga proximum strictius obliget quàm justitia & charitas erga Deum. Si ergo justitia & charitas erga proximum obligat ad non sequendam opinionem minùs probabilem, proximo contrariam, in concursu & occurru probabilioris ipsi faventis; erga Deum similiter obligat ad non sequendam opinionem minùs probabilem, Deo contrariam, in concursu & occurru probabilioris ipsi faventis.

771 Sibi proinde non constat, nec rationabilis est modus ille philosophandi, certiores probabilioresque regulas pro rebus minimis judicandis sequi jubens, quàm pro divinis, minùsque exactam permittens sollicitudinem, ad cavendam offensam Dei, quàm ad cavendam læsionem proximi. Dic mihi (Terille) cur in pari saltem causa adeò dispar est philosophia tua? Dicis quidem in Reg. Mor. q. 20. n. 25. parem non esse causam, quia ubi causa de li-

cito vertitur inter Deum & libertatem, Deus non damnificatur, nec inhonoratur, ex hoc quòd homo secundum opinionem minùs probabilem de licito, contra probabilioris de illicito operetur: quamvis enim sit probabilioris periculum offensæ Dei, violationisque legis ipsius, violatio ista & offensæ non est formalis, sed materialis, nec nocet Deo, nec ipsum inhonorat: quia operans optimè erga Deum afficitur, ex prudentique judicio de voluntate Dei permissiva operatur. Ubi verò causa de justo vertitur inter hominem & hominem, homo damnificatur & læditur in jure suo, ex hoc quòd Judex rem adjudicet v. g. Titio, secundum opinionem minùs probabilem ipsi faventem, contra agnitam probabilioris, faventem Sempronio. Non est autem practicè probabile quòd liceat sequi opinionem minùs probabilem cum damno tertii, læsioneque juris; licet practicè probabile sit, adeòque tutum, id esse licitum, dum inde periculum non est damni tertii, &c.

Sed quid est nihil dicere, si hoc est aliquid 772 dicere? Quid est principium petere, si hoc non est? Dicis esse practicè probabile quòd sequi liceat opinionem speculativè minùs probabilem de licito, contra agnitam probabilioris de illicito. Nos ex adverso probamus id non magis esse practicè probabile, nec speculativam opinionem minùs probabilem de licito, in concursu illo, magis esse practicè probabilem, seu licitè in agendo practicabilem ab agente, quàm opinio speculativè minùs probabilis de jure Titii adversus Sempronium, contra agnitam probabilioris de jure Sempronii adversus Titium, in concursu isto practicè probabilis sit, seu licitè in judicando practicabilis à Judice. Quemadmodum enim ista non est practicè probabilis ob probabilioris periculum damni Sempronii, violationisque juris ipsius; sic illa non est practicè probabilis ob probabilioris periculum offensæ Dei, violationisque legis ipsius. Nec magis verum est in hoc casu solum esse periculum offensæ & violationis materialis, non formalis, quàm verum sit in illo casu solum esse periculum damnificationis & violationis materialis. Non magis (inquam) verum in hoc casu Deum formaliter non inhonorari, quàm verum sit in illo Sempronium formaliter non damnificari. Denique non magis verum, quòd operans in hoc casu optimè affectus sit erga Deum, quàm quòd Judex in illo casu optimè affectus sit erga Sempronium. Quomodò enim bene affectus erga Deum, & quomodò non contemnit & inhonorat Deum, dum sequi vult suam potius quàm Dei voluntatem, iis in circumstantiis, in quibus probabilioris esse cognoscit Deum offensum iri; Deique legem violatam iri? Quomodò debitus honor & obedientia tunc non subtrahitur Deo? Quomodò offensæ Dei, violatioque legis ipsius tunc non est formalis, cum æquè voluntaria sit, ac Judici voluntaria sit læsio juris Sempronii in casu proximè di-

cto? Dei verò offensam, & violationem divinæ legis quis neget esse formalem, dum voluntaria est, à scienteque & volente committitur?

773 Verùm (inquit Terillus) operans prudenter credit se non offendere Deum, nec violare legem ipsius.

Verùm (aio ego) id non magis prudenter credit in casu dicto, quàm Judex prudenter credat se non offendere Sempronium, nec violare jus ipsius adjudicando rem Titio, quando sic probabile est rem non pertinere ad Sempronium, sed ad Titium, ut probabilius esse cognoscat, pertinere ad Sempronium, non ad Titium. Sicut ergo Terillus fatetur tunc non esse practicè probabile, nec prudenter credibile, quòd judicando tunc pro Titio contra Sempronium, non violabit jus Sempronii; sic non est practicè probabile, nec prudenter credibile, quòd agens, agendo quod sic probabile est, non esse offensam Dei, ut probabilius sit esse offensam Dei, non offender Deum, nec violabit jus, legemque Dei.

774 Et confirmatur: quando sic probabile est rem esse Titii, ut Judex cognoscat probabilius esse, quòd non sit Titii, sed Sempronii, Judex non potest tunc prudenter judicare rem esse Titii (aliàs posset eam prudenter ipsi adjudicare: cum prudenter adjudicare possit Titio rem quam prudenter judicat esse Titii) ergo quando sic probabile est hanc vel illam actionem non esse offensam Dei, ut agens cognoscat probabilius esse quòd sit offensa Dei, tunc prudenter judicare non potest actionem illam non esse offensam Dei. Si enim agens tunc prudenter judicare posset actionem non esse offensam Dei; similiter Judex prudenter judicare posset rem esse Titii. Cum nulla disparitas excogitari queat.

775 Hic proinde de agente perinde philosophandum uti de Judice, & dicendum quòd agens agere non possit secundum opinionem minus probabilem, contra agnitam probabiliorem, quàm Judex judicare. Quod Terillus & nonnulli alii Probabilistæ aiunt, usum opinionis minus probabilis non esse licitum, dum redundat in damnum tertii; esse verò licitum, dum non redundat. Et ideò Judicem non posse judicare secundum opinionem minus probabilem, quia si errer, error ipsius redundat in damnum tertii. Non satisfacit: quia in consequenter philosophatur. Magis proinde consequenter alii Probabilistæ de utroque pariter philosophantur, aientes, quòd si quod damnum Sempronio eveniat, ex hoc quòd Judex contra ipsum sententiam tulerit ex minus probabili, quam secutus est, opinione, suæ imputare debeat infelicitati, non Judici (perinde ac si res, sub lite posita, aliquo terrore motu absorpta fuisset) neque enim Judex culpabilis fuit (inquiunt) dum sententiam tulit secundum opinionem verè probabilem, quòd res esset Titii, non Sempronii. Quia absque culpa censuit mensuram judicii strictiorem probabilioremque exigendam non esse in

viliori causa Sempronii, quàm in graviori causa Dei. Ideòque Sempronium de ipso justè non posse conquiri: quia si Deus justè non conquiratur de eo qui agit secundum opinionem minus probabilem de jure libertatis contra legem, contra agnitam probabiliorem de jure legis contra libertatem; Sempronius justè non conquiratur de Judice, qui judicat secundum opinionem minus probabilem de jure Titii, contra agnitam probabiliorem de jure Sempronii. Quia si ille in agendo prudenter secutus est opinionem minus probabilem: eandem iste prudenter secutus est in judicando, tamque istius, quàm illius error materialis est, non formalis. Sempronioque conquerenti, quòd privatus sit re probabilius suà, eò quòd Judex in ferenda sententia secutus non sit probabiliorem opinionem, sed minus probabilem. Respondebit Judex: Immeritò de me conquereris; si enim contra te sententiam tuli, ideò tuli quia prudenter judicavi, rem ad te non pertinere, nec mihi necessariò magis sequendam opinionem probabiliorem ad consulendum rebus tuis, sive ad impediendum damnum tuum, quàm tibi necessariò sequenda sit ad consulendum honori Creatoris, impediendamque offensam & violationem juris ac legis ipsius.

Frustrà ergo Adversarii evadere se putant, 776 dicendo, quòd Deo nullum damnum inferatur, dum lex ipsius materialiter violatur, faciendo id quod probabiliter non est peccatum, licet probabilius cognoscat esse peccatum. Proximo autem damnum inferatur per sententiam probabiliter injustam, licet probabiliter justam. Tum quia factum est quòd in priori casu lex Dei solum materialiter violatur; imò eo in casu violatur formaliter, sicut in posteriore casu proximus damnificatur formaliter. Tum quia formale peccatum, ex damno tantum quod inferatur, pendendum non est (aliàs formaliter nunquam peccaretur in Deum: Si enim peccaveris, quid ei nocetis? Job. 35.) tamen enim ea sit naturæ divinæ excellentia, ut peccatis nostris damnificari non possit; non ideò minor est culpa nostra in casu de quo agimus, quàm in casu Judicis. Quia (ut optime Charlasius cap. 8.) non ex damno consecuto, sed ex contrarietate ad Dei legem, & ex voluntatis malitia ponderandum est peccatum. Neque enim injusta proximi damnificatio alià de causa est formale peccatum, nisi quia voluntariè committitur contra Dei legem. Nec Deus minus juriis habet in homines, ne contraveniant legi suæ, quàm ipsi inter se ne unus alium damnificet injustè. Denique homines peccando saltem mortaliter, Deo, quantum in ipsis est, malum seu damnum inferunt, quia, quantum in ipsis est, Deum destruunt. Et numquid usum opinionis minus probabilis permittunt, etiam dum agitur de damno tertii? Dum enim contrarie sunt opiniones probabiles de justitia contractus, & probabilior opinio dicit esse, opinio minus

minùs probabilis dicit non esse usurarium; nullà habità ratione damni tertii, eum celebrare permittunt secundùm opinionem minùs probabilem, contra agnitam probabiliorem. Inconsequenter ergo negant Judicem ferre posse sententiam secundùm opinionem minùs probabilem, contra agnitam probabiliorem. Vel ergo agens eam sequi non potest, vel Judex potest. Cùm igitur Judex eam in iudicando sequi non possit secundùm Ecclesiæ declarationem, nec agens in agendo eam sequi potest.

CAPUT LXIV.

Undecima ratio: ab infidelitate non excusatur infidelis, non credens ductus opinione minùs probabili. Ergo à divina legis transgressione non excusatur fidelis, eam non servans ductus opinione minùs probabili.

777 **A**ntecedens est certum ex declaratione Ecclesiæ, quæ per Innocentium XI. proscripta hanc propositionem: *Ab infidelitate excusabitur infidelis, non credens ductus opinione minùs probabili.* Ante quam declarationem, in materia fidei, ab Ecclesia Romana proposita, non esse licitum usum opinionis minùs probabilis, contra agnitam probabiliorem, tempore Ledesma tenebant omnes, ut ipse testatur 2. 2. tr. 1. cap. 5. conclus. 5. & 6. A communi tamen illa omnium olim sententia noviores aliqui Casuistæ immeritò recesserunt, ut Joannes Sancius, Escobarius, Diana, Spinula, Herardus, Bellius, &c. Immeritò (inquam) quia innata prudentia, naturæque lumen dicitur eam præ cæteris Religionem amplectendam, quæ præ cæteris verisimilior esse dignoscitur. Agitur enim de summa rerum, deque aeterna salute, cùm agitur de capessenda Religione. Ubi verò de summa rerum agitur, ea via capessenda est, quæ cognoscitur esse probabilior. Imprudentia quippe summa est, summam rerum committere opinioni falsissimiori, relicta verisimiliori, eamque viam capessere, quæ probabilius cognoscitur ducere ad perditionem, quam ad salutem.

778 Unde patet rejiciendum impium dogma istud: *ad salutem in sua quemque Religione, quam probabilem putet, posse pervenire.* Rejiciendum & quod Thomas Sanchez apud Escobarium Theol. Mor. pag. 39. art. ... *infidelem, cui proponitur nostra fides ut magis credibilis, dum sua secta adhuc credibilis appareat, non teneri ad recipiendam nostram fidem extra moris articulum.* Imò nec ad id in mortis articulo teneri censent Sancius & Diana, quia (ut Escobar ait ibidem) *putant mortis articulum hand novam regulam inducere moralium, & consequenter asserunt, infidelem illum, nec in mortis articulo obligari ad credendum.* Supponunt isti omnes, hæresim, licet Catholicis improbabilem, hæreticis posse esse probabilem, eoque supposito, hæreticos in sua hæresi, quamdiù ipsis videtur probabilis (licet

Catholica fides ipsis probabilior appareat) posse absque peccato permanere. In cuius opinionis favorem multipliciter arguit Caramuel Theol. fundam. pag. 1472. *Ad solamen (inquit) illorum qui in Germania habitant, & multos viros, alias probos, infectos dolent hæresi.* Puerum etiam baptizatum non peccare, credendo hæresi sibi proposita, & quam à parentibus edoctus est, nisi habeat argumenta convincentia, & probabilitatem excludentia sua secta, docet Erardus Billius tr. 3. c. 1. de fide. *Quamdiù enim probabilis est, non peccat (inquit) eam sequendo. Quo fit ut multa puella usque ad vigesimum annum vix censerentur hæretice. Quis enim dicet, eas non habere probabilia argumenta sua secta? At nemo peccat, sequens opinionem probabilem, quantumcumque ad certam, ut vocant, accedant? Idem dicit de multis senibus, in Suecia, Dania, & Germania viventibus, ubi nullus est usus Catholicæ Religionis: possunt enim (inquit) salvari, si non peccent, aut, posito quod peccaverint, si conterantur, aut actum amoris exerceant.*

En consecrarium unum quod ex Probabilismo suo, vel ipsi noviores derivant Probabilistæ. An consequenter? jam videndum est. Affirmant ipsi: si enim licitus sit usus opinionis minùs probabilis in materia morum, inferunt etiam licitum esse in materia fidei, quoad articulos non necessarios necessitate mediæ. Nos econtrà cum Ecclesia asserimus, & proximè probavimus, id non esse licitum in materia fidei. Et inde concludimus, id ipsum non esse licitum in materia morum. Probamus consequentiam, quia rationes, quæ probant id non esse licitum in materia fidei, non necessaria necessitate mediæ, similiter probant id non esse licitum in materia morum. Si enim naturæ lumen, seu innata prudentia dicitur, illam de fide doctrinam præ cæteris sequendam, quæ cæteris verisimilior seu probabilior esse dignoscitur; similiter dicitur, illam de moribus doctrinam præ cæteris sequendam, quæ cæteris verisimilior seu probabilior esse dignoscitur. Si enim imprudens non esset qui in materia aliarum virtutum, non necessaria necessitate mediæ, probabilioem opinionem minùs probabili, agnitæ ut tali, non præferret, v. g. qui non eliceret actum divini amoris, quo tempore probabilius est de præcepto, dum oppositum ipsi probabile videtur; non est cur imprudens esset, qui in materia fidei, non necessaria necessitate mediæ, id ipsum faceret.

Censent quidem nonnulli aliter in materia fidei philosophandum, quam in materia aliarum virtutum. Sed, ut mihi videtur, absque sufficienti fundamento. Cur enim aliter?

Respondent 1°. quia error in materia fidei, est error circa finem ultimum; atque aded sequi opinionem minùs probabilem in materia fidei, contra agnitam probabiliorem, est exponere se periculo errandi circa finem ultimum, quem attingere, sicut est in se, aded necessarium est ad salutem, ut in hoc errans,